

Τμήμα
Μηχανικών
Πληροφορικής τ.ε.
Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα
Δυτικής Ελλάδας

Σήματα και Συστήματα

Διάλεξη 11: Μετασχηματισμός Laplace

Δρ. Μιχάλης Παρασκευάς
Επίκουρος Καθηγητής

Μετασχηματισμός Laplace

1. Μαθηματικός ορισμός μετασχηματισμού Laplace
2. Η περιοχή σύγκλισης του μετασχηματισμού Laplace
3. Πόλοι και μηδενικά του μετασχηματισμού Laplace
4. Χρήσιμα ζεύγη μετασχηματισμών Laplace

Εισαγωγή

Ο μετασχηματισμός Laplace είναι ένα πολύτιμο εργαλείο για την επεξεργασία διαδικασιών που τις μεταφέρει από το πεδίο του χρόνου t , στο πεδίο της συχνότητας s και αντιστρόφως.

Δίνει απλές αλγεβρικές λύσεις σε γραμμικές διαφορικές εξισώσεις με σταθερούς συντελεστές, που περιγράφουν ΓΧΑ συστήματα.

Η χρήση του μετασχηματισμού Laplace είναι ευρεία επειδή:

- Μπορεί να υπολογιστεί για περισσότερες κατηγορίες συναρτήσεων σε σχέση με τον μετασχηματισμό Fourier.
- Προσφέρει τη δυνατότητα μελέτης συστημάτων που δεν βρίσκονται σε αρχική κατάσταση ηρεμίας, ενσωματώνοντας κατάλληλα τις αρχικές συνθήκες.
- Η χρήση του μιγαδικού πεδίου συχνοτήτων και των πόλων/μηδενικών, εμπλουτίζει αλλά και απλοποιεί τη μελέτη των γραμμικών συστημάτων.

Ο μετασχηματισμός Laplace χρησιμοποιείται κυρίως στη μελέτη συστημάτων, ενώ ο μετασχηματισμός Fourier στη μελέτη σημάτων.

1. Μαθηματικός ορισμός μετασχηματισμού Laplace

Αμφίπλευρος μετασχηματισμός Laplace

Ο αμφίπλευρος (bilateral) μετασχηματισμός Laplace ορίζεται από:

$$X(s) = \int_{-\infty}^{\infty} x(t) e^{-st} dt$$

Το s είναι μία μιγαδική ποσότητα της μορφής $s = \sigma + j\omega$, οπότε το ολοκλήρωμα μπορεί να γραφεί:

$$X(s) = \int_{-\infty}^{\infty} x(t) e^{-\sigma t} e^{-j\omega t} dt$$

Παρατηρούμε ότι :

- Για $\sigma = 0$ ο μετασχηματισμός Laplace **συμπίπτει** με τον μετασχηματισμό Fourier.
- Ο όρος $e^{-\sigma t}$ (που δεν υπάρχει στον μετασχηματισμό Fourier), είναι αυτός που εξασφαλίζει τη **σύγκλιση** του ολοκληρώματος άρα και την ύπαρξη του μετασχηματισμού Laplace ακόμα και όταν ο μετασχηματισμός Fourier δεν υπάρχει.

Μονόπλευρος μετασχηματισμός Laplace

Ο μονόπλευρος (unilateral) μετασχηματισμός Laplace ορίζεται από:

$$X(s) = \int_0^{\infty} x(t) e^{-st} dt$$

Ένας πιο πλήρης μαθηματικά ορισμός του μονόπλευρου μετασχηματισμού Laplace δίνεται από:

$$X(s) = \lim_{\alpha \rightarrow 0^-} \int_{0^-}^{\infty} x(t) e^{-st} dt$$

Παρατηρήσεις:

- Όταν αναφερόμαστε απλά στον μετασχηματισμό Laplace συνήθως υπονοείται ο μονόπλευρος ML.
- Η χρήση του μονόπλευρου ML είναι πιο συχνή, επειδή:
 - συνήθως ενδιαφερόμαστε να αναλύσουμε αιτιατά συστήματα.
 - δίνει τη δυνατότητα μελέτης συστημάτων τα οποία δεν βρίσκονται σε αρχική κατάσταση ηρεμίας.

2. Η περιοχή σύγκλισης του μετασχηματισμού Laplace

Η περιοχή σύγκλισης του μετασχηματισμού Laplace

- Για τον μονόπλευρο μετασχηματισμό Laplace, το σύνολο των τιμών της $X(s)$ που **συγκλίνουν απόλυτα**, δηλαδή το ολοκλήρωμα μπορεί να υπολογιστεί στο διάστημα $[0, +\infty)$, είναι είτε της μορφής $Re\{s\} > a$ είτε της μορφής $Re\{s\} \geq a$, όπου a είναι μία πραγματική σταθερά, $-\infty \leq a \leq \infty$.
- Η σταθερά a είναι γνωστή ως **τετμημένη της απόλυτης σύγκλισης** και εξαρτάται από τη συνάρτηση $x(t)$.
- Το υποσύνολο των τιμών του μιγαδικού επιπέδου s , για τις οποίες ο μετασχηματισμός Laplace συγκλίνει (απόλυτα ή υπό συνθήκες) ονομάζεται **περιοχή σύγκλισης** (Region of Convergence - ROC) του μετασχηματισμού.

3. Πόλοι και μηδενικά του μετασχηματισμού Laplace

Πόλοι και μηδενικά του μετασχηματισμού Laplace

Έστω ο μετασχηματισμός Laplace ενός σήματος εκφρασμένος σε ρητή μορφή:

$$X(s) = \frac{B(s)}{A(s)} = \frac{b_0 + b_1s + b_2s^{-2} + \dots + b_Ms^{-M}}{\alpha_0 + \alpha_1s + \alpha_2s^{-2} + \dots + \alpha_Ns^{-N}}$$

Παραγοντοποιώντας αριθμητή και παρανομαστή, το κλάσμα γράφεται:

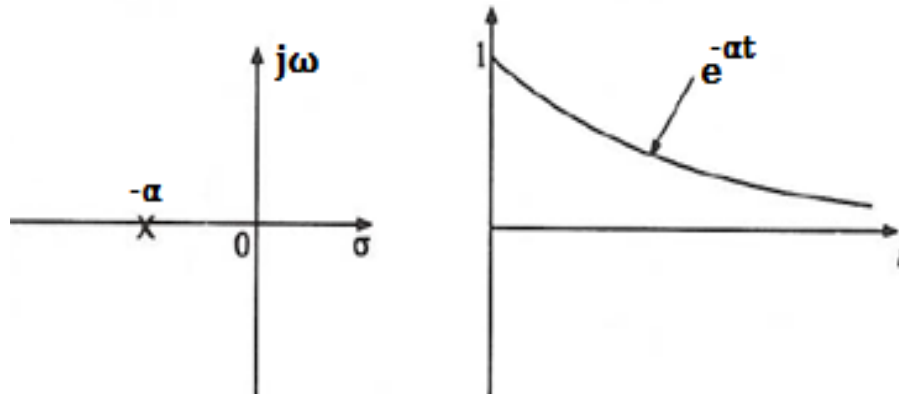
$$X(s) = \frac{b_0(s - z_1)(s - z_2) \dots (s - z_M)}{a_0(s - p_1)(s - p_2) \dots (s - p_N)} = \frac{b_0 \prod_{k=1}^M (s - z_k)}{a_0 \prod_{k=1}^N (s - p_k)} s^{M-N}$$

- $\alpha_i, i = 1, 2, \dots, N$ και $b_j, j = 1, 2, \dots, M$: σταθερές (πραγματικοί αριθμοί)
- M και N : οι βαθμοί των πολυωνύμων (θετικοί ακέραιοι).
- **Μηδενικά (zeros)**: οι τιμές του s που μηδενίζουν τον **αριθμητή** (z_1, z_2, \dots, z_M)
- **Πόλοι (poles)**: οι τιμές του s που μηδενίζουν τον **παρανομαστή** (p_1, p_2, \dots, p_N)
- Η περιοχή σύγκλισης του ML μιας συνάρτησης **δεν περιλαμβάνει πόλους**.

Πόλοι και Ευστάθεια Συστήματος (1/4)

Ένα ΓΧΑ σύστημα είναι **ευσταθές** όταν όλοι οι πόλοι του μετασχηματισμού Laplace της κρουστικής απόκρισής του έχουν **αρνητικό** πραγματικό μέρος.

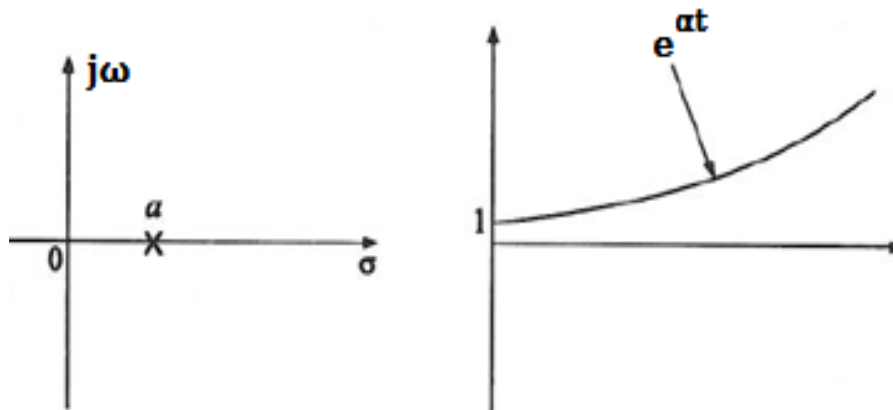
- Σήματα χρόνου που είναι πολλαπλασιασμένα με e^{-at} , ($a > 0$) εμφανίζουν πόλους στο αριστερό ημιεπίπεδο της μιγαδικής συχνότητας s και είναι **ευσταθή**.

Πόλοι ευσταθούς συστήματος

Πόλοι και Ευστάθεια Συστήματος (2/4)

Σήματα χρόνου που είναι πολλαπλασιασμένα με δυνάμεις του t εμφανίζουν πόλους στο δεξιό ημιεπίπεδο του s και είναι **ασταθή**.

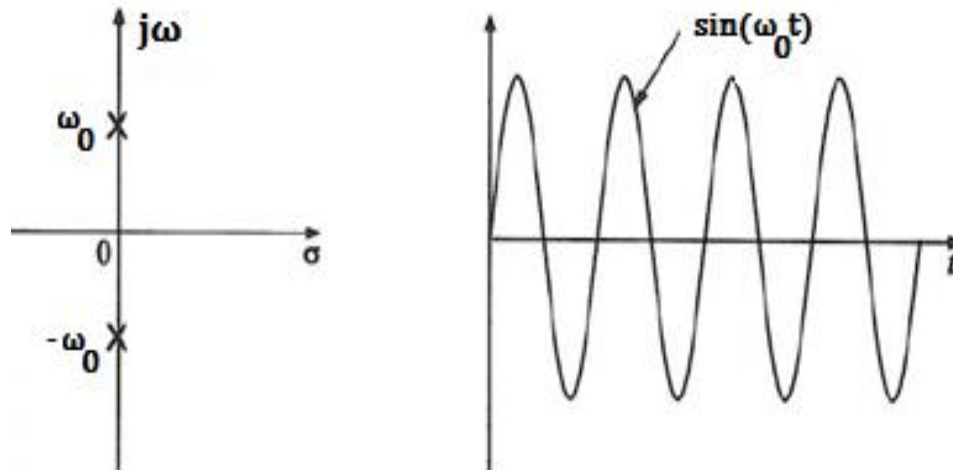

Πόλοι ασταθούς συστήματος

Πόλοι και Ευστάθεια Συστήματος (3/4)

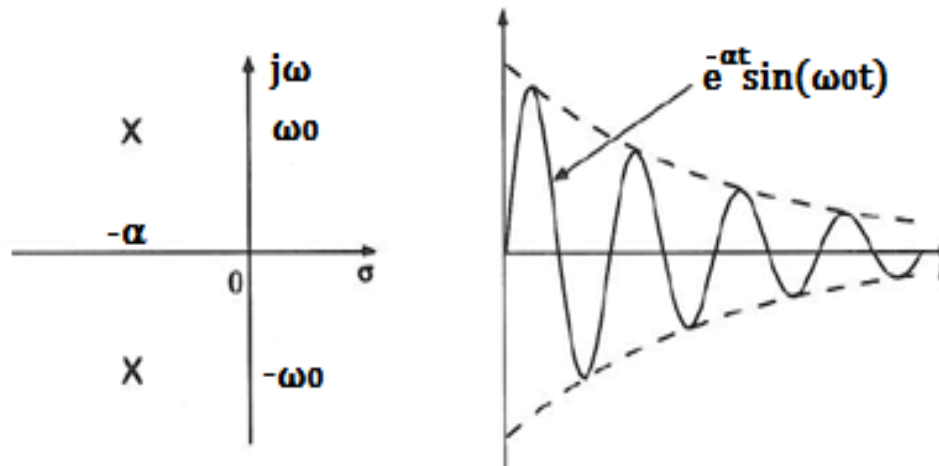
Σήματα που περιέχουν ημιτονοειδείς όρους (ταλάντωση) εμφανίζουν μιγαδικούς συζυγείς πόλους.

- Αν το πραγματικό μέρος των συζυγών πόλων είναι μηδέν τότε έχουμε συντηρούμενη ταλάντωση.
- Αλλιώς η ταλάντωση είναι εκθετικά φθίνουσα ή εκθετικά αύξουσα.

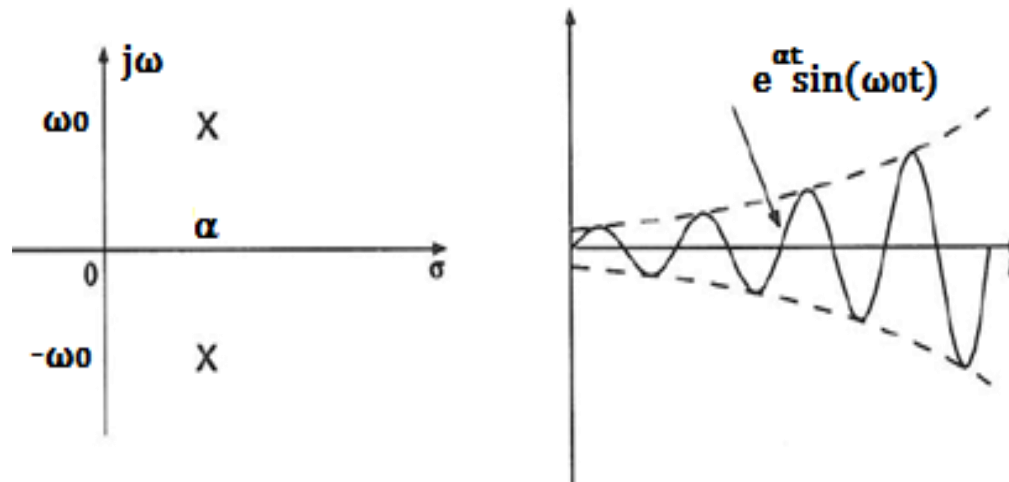

Πόλοι οριακά ευσταθούς συστήματος

Πόλοι και Ευστάθεια Συστήματος (4/4)

Πόλοι ευσταθούς συστήματος

Πόλοι ασταθούς συστήματος

Άσκηση 1

Να υπολογιστεί ο μετασχηματισμός Laplace της συνάρτησης $x(t) = u(t)$.

Απάντηση: Από τον ορισμό του μετασχηματισμού Laplace, έχουμε:

$$\begin{aligned} X(s) &= \int_{-\infty}^{\infty} x(t) e^{-st} dt = \int_0^{\infty} e^{-st} dt = \left[-\frac{1}{s} e^{-st} \right]_0^{\infty} \\ &= -\frac{1}{s} \left[\lim_{t \rightarrow \infty} e^{-st} - e^0 \right] = -\frac{1}{s} [0 - 1] = \frac{1}{s} \end{aligned}$$

Η περιοχή σύγκλισης του μετασχηματισμού, ορίζεται από τις τιμές του s για τις οποίες μπορεί να υπολογιστεί το παραπάνω ολοκλήρωμα. Αυτό γίνεται όταν συγκλίνει το όριο, γεγονός που απαιτεί ο εκθέτης $-st$ να λαμβάνει αρνητική τιμή ώστε το όριο να τείνει στο μηδέν, άρα πρέπει να ισχύει $s > 0$.

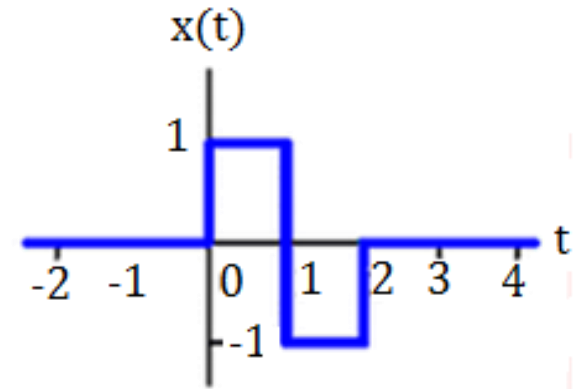
Επομένως η περιοχή σύγκλισης ορίζεται για $Re\{s\} > 0$.

Άσκηση 2

Να υπολογιστεί ο μετασχηματισμός

Laplace της συνάρτησης:

Απάντηση: Από τον ορισμό του μετασχηματισμού Laplace, έχουμε:

$$\begin{aligned} X(s) &= \int_{-\infty}^{\infty} x(t)e^{-st} dt = \int_0^1 e^{-st} dt - \int_1^2 e^{-st} dt = -\frac{1}{s} e^{-st} \Big|_0^1 - \frac{1}{s} e^{-st} \Big|_1^2 \\ &= -\frac{1}{s} [e^{-s} - 1 + e^{-2s} + e^{-s}] = \frac{e^{-2s} - 2e^{-s} + 1}{s} \end{aligned}$$

Επειδή τα ολοκληρώματα συγκλίνουν για όλες τις τιμές του s , προκύπτει ως περιοχή σύγκλισης όλο το μιγαδικό επίπεδο s .

Άσκηση 3

Να υπολογιστεί ο μετασχηματισμός Laplace των συναρτήσεων:

$$1) x_1(t) = e^{-\alpha t} u(t)$$

$$2) x_2(t) = e^{-\alpha t} u(-t)$$

Απάντηση: 1) Από τον ορισμό του μετασχηματισμού Laplace, έχουμε:

$$\begin{aligned} X_1(s) &= \int_{-\infty}^{\infty} x(t) e^{-st} dt = \int_0^{\infty} e^{-\alpha t} e^{-st} dt = \int_{-\infty}^{\infty} e^{-(\alpha+s)t} dt = \\ &= \left[\frac{1}{\alpha+s} e^{-(\alpha+s)t} \right]_0^{\infty} = \frac{1}{\alpha+s} \left[\lim_{t \rightarrow \infty} e^{-(\alpha+s)t} - e^0 \right] \end{aligned}$$

Παρατηρούμε ότι το όριο μπορεί να υπολογιστεί όταν ο εκθέτης είναι αρνητικός. Αυτό συμβαίνει επειδή μία τιμή εκθέτη $-\infty$, κάνει τον όριο να τείνει στο μηδέν. Αντίθετα, αν ο εκθέτης είναι θετικός, τότε το όριο τείνει στο $+\infty$, άρα το ολοκλήρωμα δεν συγκλίνει.

Άρα ο μετασχηματισμός Laplace υπάρχει μόνο στην περίπτωση που ισχύει :

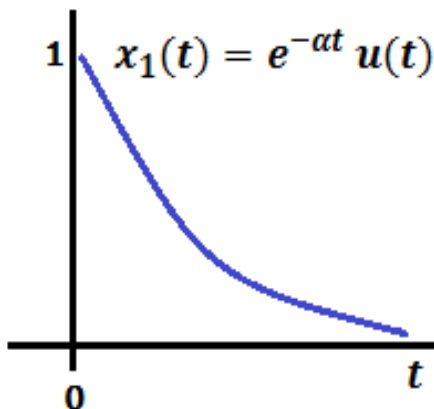
$$\alpha + s > 0 \Rightarrow (\alpha + \sigma) + j\omega > 0 \Rightarrow (\alpha + \sigma) > 0 \Rightarrow \sigma > -\alpha$$

Άσκηση 3 (συνέχεια)

Επειδή είναι γνωστό ότι $Re\{s\} = \sigma$, καταλήγουμε στη διαπίστωση ότι η περιοχή σύγκλισης του ζητούμενου μετασχηματισμού Laplace ορίζεται από τη σχέση $Re\{s\} > -\alpha$ και η τιμή του είναι:

$$X_1(s) = \frac{1}{\alpha + s}$$

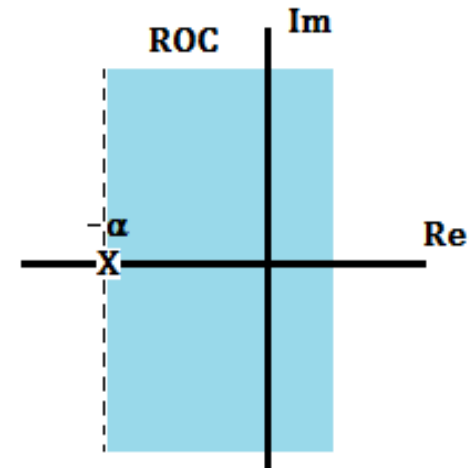
Συνάρτηση Χρόνου

Μετασχηματισμός
Laplace

$$X_1(s) = \frac{1}{\alpha + s}$$

Περιοχή Σύγκλισης

Άσκηση 3 (συνέχεια)

2) Εργαζόμαστε με τον ίδιο τρόπο και έχουμε:

$$\begin{aligned} X_2(s) &= \int_{-\infty}^{\infty} x(t) e^{-st} dt = \int_{-\infty}^0 -e^{-at} e^{-st} dt = \int_{-\infty}^0 -e^{-(\alpha+s)t} dt = \\ &= \left[-\frac{1}{\alpha+s} e^{-(\alpha+s)t} \right]_{-\infty}^0 - \frac{1}{\alpha+s} \left[e^0 - \lim_{t \rightarrow -\infty} e^{-(\alpha+s)t} \right] = \\ &= \frac{1}{\alpha} + s \left[\lim_{t \rightarrow -\infty} e^{-(\alpha+s)t} - e^0 \right] \end{aligned}$$

Το όριο μπορεί να υπολογιστεί όταν ο εκθέτης είναι αρνητικός. Επειδή το t είναι αρνητικός (αφού $t \rightarrow -\infty$), το ολοκλήρωμα συγκλίνει μόνο αν:

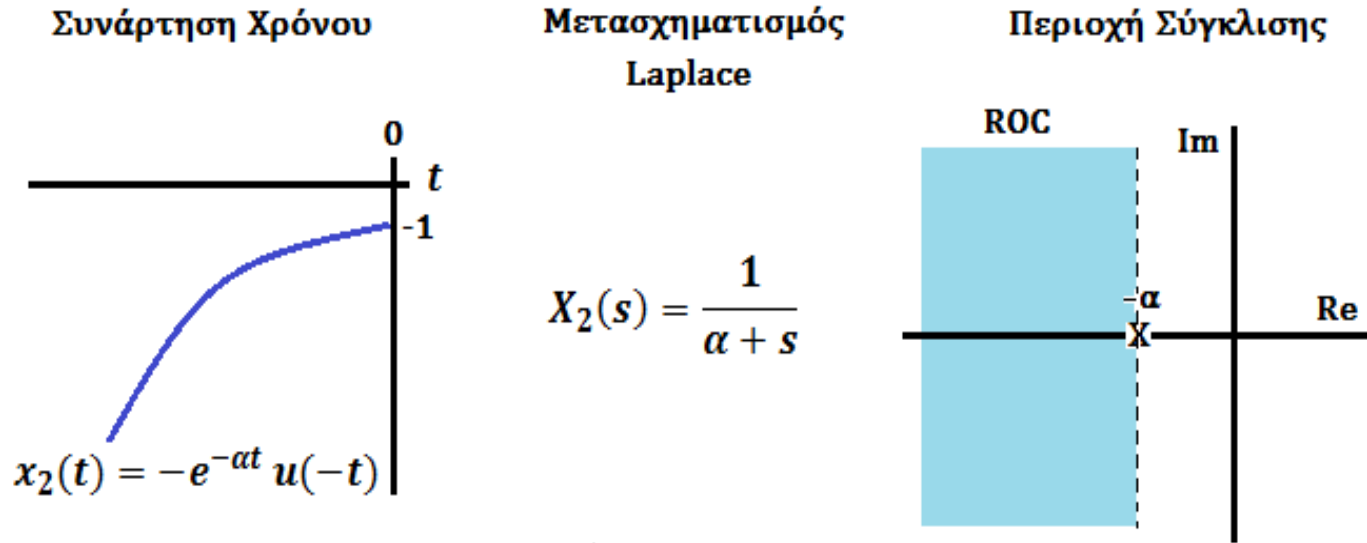
$$\alpha + s < 0 \Rightarrow (\alpha + \sigma) + j\omega < 0 \Rightarrow (\alpha + \sigma) < 0 \Rightarrow \sigma < -\alpha$$

Και στην περίπτωση αυτή η τιμή του ML είναι η ίδια με την προηγούμενη, δηλ.

$$X_2(s) = \frac{1}{\alpha + s}$$

όμως η περιοχή σύγκλισης είναι $\mathbf{Re}\{s\} < -\alpha$

Άσκηση 3 (συνέχεια)

Παρατηρήσεις:

- Δύο διαφορετικά σήματα έχουν τον ίδιο ML αλλά διαφορετικές περιοχές σύγκλισης.
- Και τα δύο σήματα είναι ευσταθή, ενώ η οριακή τιμή (πόλος) της περιοχής σύγκλισης και στις δύο περιπτώσεις βρίσκεται στο αρνητικό (αριστερό) ημιεπίπεδο του μιγαδικού επιπέδου συχνοτήτων s .

Άσκηση 4

Να υπολογιστεί ο μετασχηματισμός Laplace των συναρτήσεων:

$$1) x_1(t) = \delta(t) \qquad 2) x_2(t) = \delta(t - t_0)$$

Απάντηση: 1) Από τον ορισμό του μετασχηματισμού Laplace, έχουμε:

$$X_1(s) = \int_{-\infty}^{\infty} x(t) e^{-st} dt = \int_{-\infty}^{\infty} \delta(t) e^{-st} dt = e^{-st} \Big|_{t=0} = e^0 = 1$$

Η περιοχή σύγκλισης ορίζεται για $Re(s) > -\infty$, δηλ. είναι όλο το μιγαδικό επίπεδο.

Σχόλιο: Στη λύση του ολοκληρώματος χρησιμοποιήσαμε την ιδιότητα της επιλογής της συνάρτησης $\delta(t)$, δηλ.:

$$\int_{-\infty}^{\infty} \delta(t) x(t) dt = x(0)$$

Άσκηση 4 (συνέχεια)

β) Εργαζόμενοι ομοίως, έχουμε:

$$X_2(s) = \int_{-\infty}^{\infty} x(t) e^{-st} dt = \int_0^{\infty} \delta(t - t_0) e^{-st} dt = e^{-st} \Big|_{t=t_0} = e^{-st_0}$$

Η περιοχή σύγκλισης ορίζεται για $Re(s) > -\infty$, δηλ. είναι όλο το μιγαδικό επίπεδο.

Άσκηση 5

Να υπολογιστεί ο μετασχηματισμός Laplace των συναρτήσεων:

$$1) x_1(t) = [\cos(\omega_0 t)] u(t) \qquad 2) x_2(t) = [\sin(\omega_0 t)] u(t)$$

Απάντηση: 1) Από τον ορισμό του ML και τη σχέση Euler $\cos\varphi = \frac{1}{2}[e^{j\varphi} + e^{-j\varphi}]$:

$$\begin{aligned} X_1(s) &= \int_{-\infty}^{\infty} x(t) e^{-st} dt = \int_{-\infty}^{\infty} [\cos(\omega_0 t)] u(t) e^{-st} dt = \int_0^{\infty} \cos(\omega_0 t) e^{-st} dt \\ &= \frac{1}{2} \int_0^{\infty} e^{j\omega_0 t} e^{-st} dt + \frac{1}{2} \int_0^{\infty} e^{-j\omega_0 t} e^{-st} dt = \frac{1}{2} L\{e^{j\omega_0 t}\} + \frac{1}{2} L\{e^{-j\omega_0 t}\} \\ &= \frac{1}{2} \left[\frac{1}{s - j\omega_0} + \frac{1}{s + j\omega_0} \right] = \frac{s}{s^2 + \omega_0^2} \end{aligned}$$

Η περιοχή σύγκλισης είναι $Re(s) > 0$

Άσκηση 5 (συνέχεια)

β) Εργαζόμενοι ομοίως και χρησιμοποιώντας τη σχέση Euler για τη συνάρτηση ημιτόνου, δηλ. $\sin\varphi = \frac{1}{2j} [e^{j\varphi} - e^{-j\varphi}]$, έχουμε:

$$\begin{aligned} X_2(s) &= \int_{-\infty}^{\infty} x(t) e^{-st} dt = \int_{-\infty}^{\infty} [\sin(\omega_0 t)] u(t) e^{-st} dt = \int_0^{\infty} \sin(\omega_0 t) e^{-st} dt \\ &= \frac{1}{2j} \int_0^{\infty} e^{j\omega_0 t} e^{-st} dt - \frac{1}{2j} \int_0^{\infty} e^{-j\omega_0 t} e^{-st} dt = \frac{1}{2j} L\{e^{j\omega_0 t}\} - \frac{1}{2j} L\{e^{-j\omega_0 t}\} \\ &= \frac{1}{2j} \left[\frac{1}{s - j\omega_0} - \frac{1}{s + j\omega_0} \right] = \frac{\omega_0}{s^2 + \omega_0^2} \end{aligned}$$

Η περιοχή σύγκλισης είναι $Re(s) > 0$

Άσκηση 6

Να υπολογιστεί ο μετασχηματισμός Laplace των συναρτήσεων:

$$1) x_1(t) = [e^{-\alpha t} \cos(\omega_0 t)] u(t) \quad 2) x_2(t) = [e^{-\alpha t} \sin(\omega_0 t)] u(t)$$

Απάντηση: 1) Με βάση τον ορισμό του μετασχηματισμού Laplace, έχουμε:

$$\begin{aligned} X_1(s) &= \int_{-\infty}^{\infty} x(t) e^{-st} dt = \int_{-\infty}^{\infty} [e^{-\alpha t} \cos(\omega_0 t)] u(t) e^{-st} dt \\ &= \int_0^{\infty} e^{-\alpha t} \cos(\omega_0 t) e^{-st} dt \\ &= \frac{1}{2} \int_0^{\infty} e^{-\alpha t} e^{j\omega_0 t} e^{-st} dt + \frac{1}{2} \int_0^{\infty} e^{-\alpha t} e^{-j\omega_0 t} e^{-st} dt \\ &= \frac{1}{2} L\{e^{-(a-j\omega_0)t}\} + \frac{1}{2} L\{e^{-(a+j\omega_0)t}\} = \frac{1}{2} \left[\frac{1}{s+a-j\omega_0} + \frac{1}{s+a+j\omega_0} \right] \\ &= \frac{s+a}{(s+a)^2 + \omega_0^2} \end{aligned}$$

Περιοχή σύγκλισης $Re(s) > -a$

Άσκηση 6 (συνέχεια)

2) Εργαζόμενοι ομοίως, έχουμε:

$$\begin{aligned} X_2(s) &= \int_{-\infty}^{\infty} x(t) e^{-st} dt = \int_{-\infty}^{\infty} [e^{-at} \sin(\omega_0 t)] u(t) e^{-st} dt \\ &= \int_0^{\infty} e^{-at} \sin(\omega_0 t) e^{-st} dt \\ &= \frac{1}{2j} \int_0^{\infty} e^{-at} e^{j\omega_0 t} e^{-st} dt - \frac{1}{2j} \int_0^{\infty} e^{-at} e^{-j\omega_0 t} e^{-st} dt \\ &= \frac{1}{2j} L\{e^{-(a-j\omega_0)t}\} - \frac{1}{2j} L\{e^{-(a+j\omega_0)t}\} = \frac{1}{2j} \left[\frac{1}{s+a-j\omega_0} - \frac{1}{s+a+j\omega_0} \right] \\ &= \frac{\omega_0}{(s+a)^2 + \omega_0^2} \end{aligned}$$

Περιοχή σύγκλισης $Re(s) > -a$

4. Χρήσιμα ζεύγη μετασχηματισμών Laplace

Χρήσιμα ζεύγη μετασχηματισμών Laplace (1/3)

Σήμα $x(t)$	ML $X(s)$	Περιοχή Σύγκλισης
$\delta(t)$	1	$Re(s) > -\infty$ (όλο το επίπεδο s)
$\delta(t - t_0)$	$e^{-t_0 s}$	$Re(s) > -\infty$
$u(t)$	$\frac{1}{s}$	$Re(s) > 0$
$u(t - t_0)$	$\frac{e^{-t_0 s}}{s}$	$Re(s) > 0$
$r(t)$	$\frac{1}{s^2}$	$Re(s) > 0$
$\frac{d^n \delta(t)}{dt^n}$	s^n	$Re(s) > -\infty$

Χρήσιμα ζεύγη μετασχηματισμών Laplace (2/3)

Σήμα $x(t)$	ML $X(s)$	Περιοχή Σύγκλισης
$e^{-at} u(t)$	$\frac{1}{s + a}$	$Re(s) > -a$
$e^{+at} u(t)$	$\frac{1}{s - a}$	$Re(s) > a$
$e^{j\omega_0 t} u(t)$	$\frac{1}{s - j\omega_0}$	$Re(s) > 0$
$\cos(\omega_0 t) u(t)$	$\frac{s}{s^2 + \omega_0^2}$	$Re(s) > 0$
$\sin(\omega_0 t) u(t)$	$\frac{\omega_0}{s^2 + \omega_0^2}$	$Re(s) > 0$

Χρήσιμα ζεύγη μετασχηματισμών Laplace (3/3)

Σήμα $x(t)$	ML $X(s)$	Περιοχή Σύγκλισης
$e^{-at} \cos(\omega_0 t) u(t)$	$\frac{s + a}{(s + a)^2 + \omega_0^2}$	$Re(s) > -a$
$e^{-at} \sin(\omega_0 t) u(t)$	$\frac{\omega_0}{(s + a)^2 + \omega_0^2}$	$Re(s) > -a$
$t^n u(t)$	$\frac{n!}{s^{n+1}}$	$Re(s) > 0$
$e^{-at} t^n u(t)$	$\frac{n!}{(s + a)^{n+1}}$	$Re(s) > -a$
$t \cos(\omega_0 t) u(t)$	$\frac{s^2 - \omega_0^2}{(s^2 + \omega_0^2)^2}$	$Re(s) > 0$